

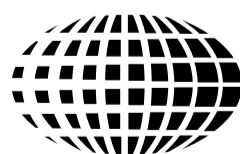
# Atlas małych miast



# **Atlas małych miast**

## ***Atlas of Small Towns***

Redakcja  
Jerzy Bański



Instytut Geografii  
i Przestrzennego  
Zagospodarowania  
Polska Akademia Nauk

Warszawa 2023

Redakcja naukowa:  
prof. dr hab. Jerzy Bański

Redakcja kartograficzna:  
dr Marcin Mazur

Redakcja techniczna:  
mgr Tomasz Ryger

Autorzy Atlasu:  
prof. dr hab. Jerzy Bański  
dr Michał Konopski  
dr Marcin Mazur  
mgr Damian Mazurek

Recenzenci:  
dr hab. Wioletta Kamińska, prof. UJK  
dr Jolanta Korycka-Skorupa

Copyright © by Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

Projekt graficzny i skład: Tomasz Ryger

Zdjęcia: Jerzy Bański

ISBN 978-83-61590-79-8

Wydanie I Warszawa 2023

Publikacja przygotowana w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki (POLSKA), UMO-2019/35/B/HS4/00114, *Diagnoza współczesnej struktury społeczno-gospodarczej i klasyfikacja funkcjonalna małych miast w Polsce - w poszukiwaniu rozwiązań modelowych*.

*Publication prepared under the research project of the National Science Centre (POLAND), UMO-2019/35/B/HS4/00114, Diagnosis of the contemporary socio-economic structure and functional classification of small towns in Poland - in search of model solutions.*

Oddano do druku w lipcu 2023 r.

Druk i oprawa: MATRIX Drukarnia offsetowa i introligatornia, 05-500 Piaseczno, ul. Czajewicza 19

# Spis treści

	Wstęp	7
<b>1</b>	Rozmieszczenie małych miast <i>Marcin Mazur</i>	9
<b>2</b>	Mieszkańcy <i>Marcin Mazur</i>	19
<b>3</b>	Administracja i finanse <i>Michał Konopski</i>	31
<b>4</b>	Przedsiębiorczość <i>Marcin Mazur, Michał Konopski</i>	41
<b>5</b>	Przemysł <i>Damian Mazurek</i>	57
<b>6</b>	Mieszkalnictwo i infrastruktura techniczna <i>Damian Mazurek</i>	67
<b>7</b>	Komunikacja i łączność <i>Michał Konopski, Marcin Mazur</i>	83
<b>8</b>	Usługi publiczne <i>Michał Konopski</i>	95
<b>9</b>	Struktura przestrzenna <i>Jerzy Bański, Marcin Mazur, Damian Mazurek</i>	109
<b>9b</b>	Rozplanowanie miast wg klasyfikacji morfologicznej – wybrane przykłady	121
	Alfabetyczne zestawienie herbów małych miast	147

# Contents

	Introduction	7
<b>1</b>	Distribution of small towns <i>Marcin Mazur</i>	9
<b>2</b>	Inhabitants <i>Marcin Mazur</i>	19
<b>3</b>	Administration and finance <i>Michał Konopski</i>	31
<b>4</b>	Entrepreneurship <i>Marcin Mazur, Michał Konopski</i>	41
<b>5</b>	Industry <i>Damian Mazurek</i>	57
<b>6</b>	Housing and technical infrastructure <i>Damian Mazurek</i>	67
<b>7</b>	Communication and connectivity <i>Michał Konopski, Marcin Mazur</i>	83
<b>8</b>	Public services <i>Michał Konopski</i>	95
<b>9</b>	Spatial structure <i>Jerzy Bański, Marcin Mazur, Damian Mazurek</i>	109
<b>9b</b>	City planning by morphological typology – selected examples	121
	The alphabetic listing of small towns' coat of arms	147

# Wstęp

## Introduction

Minęło już ponad 30 lat od wprowadzenia nowego systemu społeczno-gospodarczego i politycznego w Polsce. Jego rezultatem były przekształcenia we wszystkich sektorach gospodarki oraz w życiu społecznym i kulturowym. Dynamiczne zmiany objęły swoim zasięgiem całą przestrzeń w kraju, w tym również małe ośrodki miejskie, które stanowią przedmiot tego opracowania. Kryterium wyodrębnienia małego miasta była liczba jego mieszkańców. Przyjęto, że jest nim jednostka terytorialna posiadająca prawa miejskie, która liczy mniej niż 20 tys. mieszkańców. W chwili rozpoczęcia prac nad *Atlasem* (2019 r.) było 354 miast poniżej 5 tys. mieszkańców, 184 miast od 5 tys. do 10 tys. mieszkańców i 184 miast od 10 tys. do 20 tys. mieszkańców, co w sumie dawało liczbę 722 małych miast. W kolejnych latach, związku z nadaniem praw miejskich nowym ośrodkom, ich liczba nieznacznie wzrosła.

Małe miasta cechuje specyfika społeczno-gospodarcza i funkcjonalna, która odróżnia je od średnich i dużych miast oraz od obszarów wiejskich. Są przy tym ważnym elementem przestrzeni wiejskiej i systemu miast. W skali lokalnej są motorami rozwoju ekonomicznego regionów wiejskich. Stanowią też ogniwo w systemie powiązań pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi, a obszarami wiejskimi. Relacje małych miast z wiejskim otoczeniem wpływają na kierunek i poziom rozwoju lokalnego i regionalnego. Dlatego też rozpoznanie stanu rozwoju małych miast jest ważnym i interesującym zagadnieniem badawczym z punktu widzenia poznawczego i aplikacyjnego.

Współcześnie powstaje dużo opracowań, których celem jest ocena rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju w ujęciu regionalnym i lokalnym. Badania naukowe oraz opracowania eksperckie i ewaluacyjne wykorzystują powszechnie mapy, które w sposób syntetyczny i przejrzysty prezentują wybrane zagadnienia dotyczące stanu struktury przestrzennej kraju. Niestety mają one na ogół charakter wycinkowy, różny przekrój czasowy i regionalny oraz bardzo zróżnicowaną metodykę prezentacji. Wyłania się zatem potrzeba przygotowania spójnego opracowania kartograficznego, opartego na jednolitej metodologii i ujmującego całe spektrum zagadnień społeczno-ekonomicznych odnoszących się do małych ośrodków miejskich – od zjawisk społecznych i demograficznych, przez strukturę ekonomiczną po planowanie rozwoju przestrzennego. Takie wymagania postawiono przed *Atlasem Małych Miast*. Podstawowym jego celem jest zatem wykonanie „zdjęcia” stanu zagospodarowania małych miast przy wykorzystaniu możliwie najnowszych danych statystycznych przetworzonych na obraz kartograficzny.

Dużym wyzwaniem metodycznym była forma i metoda prezentacji kartograficznej. Małe miasta stanowią bowiem tylko niewielkie punkty na mapie (którym należy przypisać określone cechy ilościowe lub jakościowe) i jest ich ponad 700. Dlatego też różnorodność metod kartograficznych była wyraźnie ograniczona. Ostatecznie przyjęto dla większości map metody o odniesieniu punktowym (jakościowe lub ilościowe sygnatury punktowe, kartodiagram punktowy, albo kartogram diagramiczny) prezentujące określone cechy każdego ośrodka. Uzupełnieniem ich jest metoda o odniesieniu powierzchniowym, która umożliwia odczytanie ogólnych prawidłowości dotyczących zmienności cech małych miast w przestrzeni kraju. Podstawowe założenia dotyczące zastosowanych w *Atlasie* metod o odniesieniu powierzchniowym umieszczono poniżej<sup>1</sup>.

Podstawowym materiałem źródłowym były dane Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych, Narodowy Spis Powszechny) oraz inne źródła statystyczne pochodzące z urzędów administracji publicznej oraz ze zbiorów danych IGiPZ PAN. Materiał statystyczny odnosi się przede wszystkim do roku 2019 lub w ujęciach porównawczych do lat wcześniejszych.

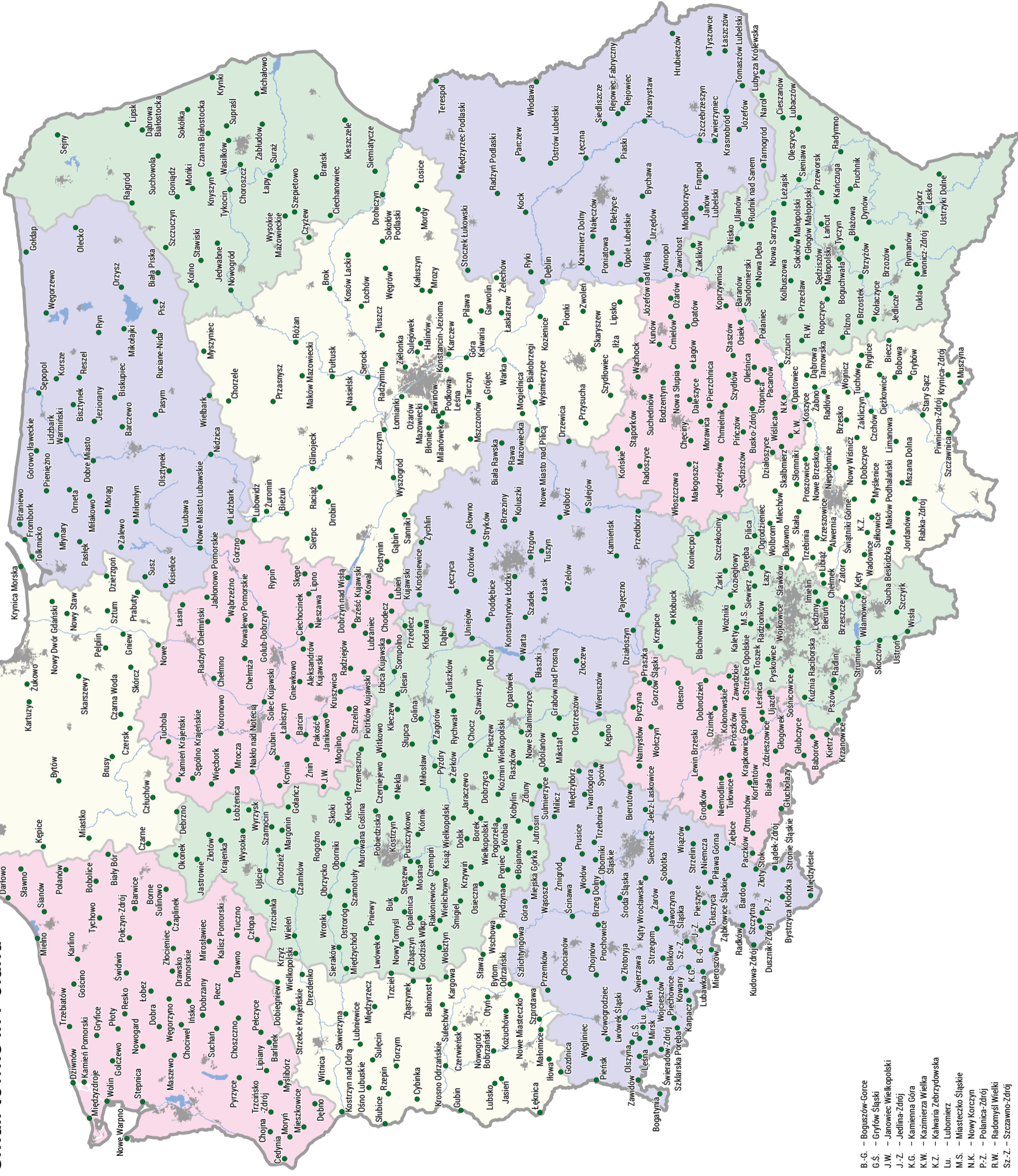
Autorzy *Atlasu* mają nadzieję, że będzie on stanowił ważne źródło informacji a jego odbiorcami będą nie tylko naukowcy, ale także studenci, planiści, administracja publiczna i szeroka grupa praktyków. Ponadto opracowanie może być wykorzystywane w procesie dydaktycznym, przede wszystkim w uczelniach wyższych.

<sup>1</sup> Najczęściej metodą o odniesieniu powierzchniowym jest metoda izolinii, prezentująca średnią wartość danego zjawiska we wszystkich małych miastach oddalonych do 70 km od danego punktu na mapie. Wszelkie odstępstwa od tego przyjętego w całym *Atlasie* standardu wynikają ze specyfiki tematu mapy i zostały zaznaczone w jej tytule oraz wyjaśnione. Rzadziej stosowaną metodą o odniesieniu powierzchniowym jest kartogram. Wykorzystano ją jedynie w przypadku, gdy prezentowane zjawisko dotyczyło bezpośrednio charakterystyki jednostek samorządu terytorialnego, a więc jego zmienność przestrzenna następuje na granicach administracyjnych.

Redaktor *Atlasu*  
Prof. dr hab. Jerzy Bański

1 : 2 500 000

# Małe miasta w Polsce Small towns in Poland



- B.-G. – Boguszów-Gorce
- G.S. – Gryfów Śląski
- J.W. – Janowiec Wielkopolski
- J.-Z. – Jedlina-Zdrój
- K.G. – Kamienna Góra
- K.W. – Kazimierz Wielki
- K.Z. – Kalwaria Zebrzydowska
- Lu. – Lubomierz
- M.S. – Miasteczko Śląskie
- N.K. – Nowy Korczyn
- P.-Z. – Polanica-Zdrój
- R.W. – Radomyśl Wielki
- Sz.-Z. – Szczawni-Zdrój